

Marcin Kruk

Wpływ turystyki zagranicznej na dochody gospodarstw domowych w województwie wielkopolskim

Ekonomiczne Problemy Usług nr 82, 257-268

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARCIN KRUK

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

**WPLYW TURYSTYKI ZAGRANICZNEJ NA DOCHODY
GOSPODARSTW DOMOWYCH W WOJEWÓDZTWIE
WIELKOPOLSKIM**

Wprowadzenie

Rozważając skutki rozwoju turystyki dla obszaru recepcyjnego, należy zauważyć co najmniej kilka rodzajów efektów, a wśród nich: społeczne, kulturowe, przestrzenne, psychologiczne oraz ekonomiczne. Głównym czynnikiem determinującym skalę poszczególnych rodzajów oddziaływania jest ruch turystyczny, czyli „zjawisko społeczne polegające na czasowym i przestrzennym przemieszczaniu się ludzi do obszaru i miejscowości recepcji turystycznej (obszarów o występującej podaży dóbr komplementarnych), wynikające z dążenia do zaspokojenia potrzeb powszechnie uznawanych za turystyczne”¹. Podmioty tego ruchu będące nośnikami potrzeb i popytu na dobra turystyczne² traktuje się jako istotny czynnik rozwojowy będący źródłem także rozwoju gospodarczego badanej jednostki przestrzennej w określonym czasie. Oczywiście jest, że wpływ na rozwój będzie się zmieniał wraz ze zmianami skali ruchu turystycznego.

Władze każdego regionu mogą oddziaływać na wielkość ruchu turystycznego poprzez prowadzenie polityki w dziedzinie turystyki, a tym samym kształtować wielkość i strukturę zarówno przyjazdowego, jak i wyjazdowego ruchu

¹ A. Kornak, *Ekonomika turystyki*, PWE, Warszawa 1979, s. 68.

² *Ibidem*, str. 67.

turystycznego³. Analiza wpływu turystyki na gospodarke, będącego skutkiem wywołanych także za pomocą polityki turystycznej zmian w popycie, ma wiele zastosowań praktycznych. Między innymi umożliwia ona ocenę wpływu ekonomicznego turystyki na takie wielkości, jak: produkcja, zatrudnienie czy dochód⁴. W niniejszym artykule wpływ ten zostanie zdefiniowany podobnie jak u J.L. Cromptona – jako zmiana dochodów ludności miejscowej, która jest wynikiem wydatków przypisanych turystom zagranicznym⁵.

Abstrahując od nieekonomicznych oddziaływań turystyki, to właśnie wielkość dochodu gospodarstw domowych wytworzonych przez turystykę, będąca niewątpliwą korzyścią dla społeczności obszaru recepcyjnego, uzasadnia alokację środków finansowych właśnie w ten sektor. Analiza w tym względzie jest niezbędna, szczególnie dla obszarów, w odniesieniu do których istnieje duże ryzyko pojawienia się efektu w postaci nierównomiernej dystrybucji kosztów i korzyści gospodarki tego regionu. Należy w takim przypadku sprawdzić, czy społeczność regionu recepcyjnego nie ponosi większości kosztów, podczas gdy korzyści dystrybuowane są na dużo większy obszar⁶.

Nie zawsze wszystkie determinanty wpływające na dochody gospodarstw z turystyki, zwłaszcza o charakterze krótkookresowym, można wyznaczyć w sposób ilościowy dla danych rocznych. Do tej grupy można zaliczyć m.in.:

- a) sezonowość,
- b) efekt przeniesienia,
- c) presję inflacyjną,
- d) wrażliwość na wstrząsy (polityczne, społeczne, środowiska naturalnego).

Turystyka w większym stopniu niż pozostałe sektory tworzy sezonowe miejsca pracy. Źródłem sezonowości może być zarówno kraj recepcyjny, jak również kraj pochodzenia turystów. W tym pierwszym przypadku głównymi czynnikami sezonowości są najczęściej naturalne warunki środowiska, w drugim natomiast – przyjęte tradycyjnie okresy urlopowe. Sezonowość przekłada

³ S. Wodejko, *Ekonomiczne zagadnienia turystyki*, WSHiP, Warszawa 1998, s. 166.

⁴ M. Thea Sinclair, A. Blake, G Sugiyarto, *The Economics of Tourism* w: red. C. Cooper, *Aspects of Tourism, 8: Classic Reviews in Tourism*, Channel View Publications, 2003, s. 35.

⁵ J.L. Crompton, *Economic Impact Studies – Instruments for Political Shenanigans?*, Journal of Travel Research, 2006, 45, s. 67.

⁶ K. Corcoran, A. Allcock, T. Frost, L. Johnson, *BTR Occasional Paper Number 28, Valuing Tourism: Methods and Techniques*, Bureau of Tourism Research, Canberra 1999, s. 14.

się na okresowe przymusowe urlopy, a tym samym na znaczne obniżenie dochodów. Należy jednak zauważyć, że istnieje grupa pracobiorców (np. studentów czy osób dorabiających na emeryturze), przez których taka forma pracy jest preferowana.

W pewnych granicznych warunkach, przykładowo niskiego bezrobocia, wzrost zatrudnienia w sektorze turystyki powoduje równoczesny wzrost ceny siły roboczej w pozostałych sektorach oraz regionach przyległych. Wzrost ceny pracy poza regionem recepcyjnym jest przykładem tzw. efektu przeniesienia mającego miejsce wówczas, gdy pozytywne efekty uzyskane przy pomocy wsparcia państwa na jednym obszarze wywołują wystąpienie negatywnych efektów w innym.

Jeszcze jednym ważnym sprzężeniem koniecznym do zauważenia jest relacja między popytem turystycznym a inflacją. Pojawienie się zagranicznego popytu turystycznego w sposób bezpośredni oraz pośredni wpływa na poziom inflacji. Bezpośredni efekt inflacyjny jest następstwem wzrostu popytu generowanego przez odwiedzających, natomiast pośredni – rezultatem zwiększenia produkcji, wzrostu zatrudnienia oraz płac lokalnej społeczności. Występująca presja inflacyjna w znacznym stopniu wpływa pośrednio na dochody mieszkańców.

Ze względu na wysoką wrażliwość sektora na wszelkiego rodzaju konflikty i kataklizmy obszary recepcyjne o wysokim udziale w tworzeniu dochodu oraz zatrudnieniu w turystyce są niejednokrotnie narażone na gwałtowne zaburzenie.

Należy zauważyć, że zmiana dochodów ludności wywołana zmianą w popycie finalnym, w tym przypadku w postaci wydatków turystów zagranicznych, może być efektem trzech rodzajów wpływu: bezpośredniego, pośredniego oraz indukowanego (rysunek 1). W tym miejscu należy wyjaśnić, że pogrubione strzałki na rysunku 1 oznaczają miejsca powstawania poszczególnych efektów. Ich łączny pomiar pozwala na pełne oszacowanie badanego wpływu. Wpływ bezpośredni jest związany wprost z pierwotnymi wydatkami turystów w obszarze recepcji turystycznej. Jego poziom jest wartością wydatków pomniejszych o wartość importu niezbędnego do zaspokojenia wydatków na dobra i usługi turystyczne z tzw. pierwszej linii. Wpływ pośredni jest związany z wydatkami bieżącymi i inwestycyjnymi wpływów z turystyki dokonywanymi przez przedsiębiorców. Nie angażuje on wszystkich pieniędzy, ponieważ część

z nich wycieka z systemu poprzez import, oszczędności oraz podatki⁷. Z kolei wpływ indukowany związany jest z wydatkami części przychodów społeczności lokalnej, bezpośrednio wygenerowanymi przez wydatki turystyczne w obszarze recepcji.

Do przedstawienia łącznego wpływu wymienionych efektów na dochody najczęściej stosuje się mnożnik dochodowy. Mierzy on dodatkowy dochód gospodarstw domowych wygenerowany jako wynik zwiększonych wydatków turystycznych. W zależności od typu mnożnik ten mierzy efekty bezpośrednie i pośrednie (w przypadku mnożnika typu I) lub dodatkowo indukowane (w przypadku mnożnika typu II).

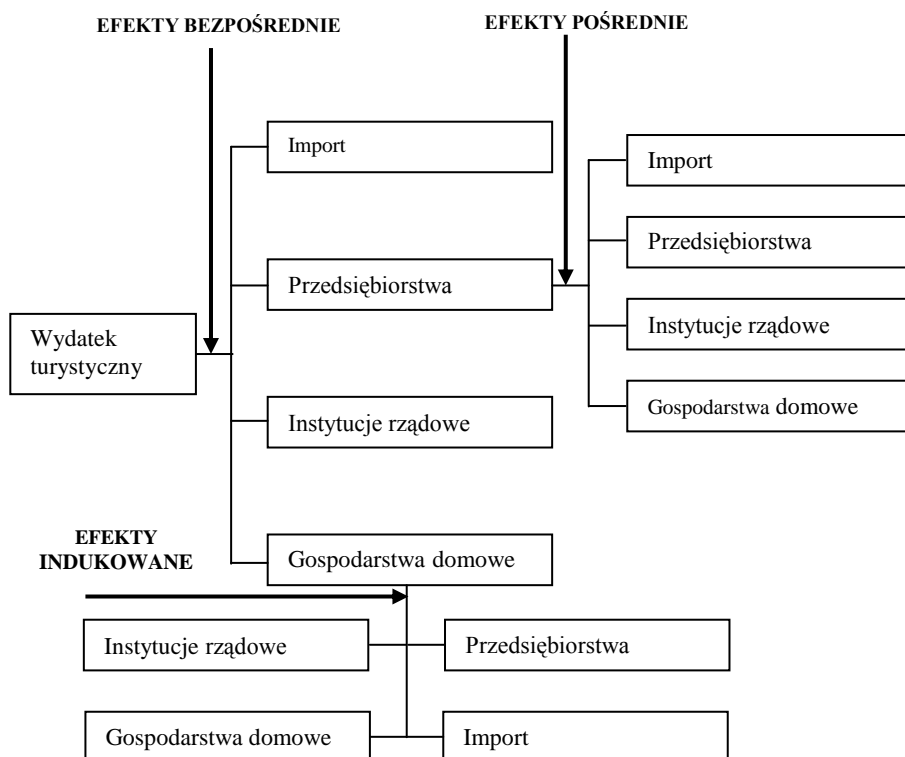
Zanim nastąpi przedstawienie procedury badawczej, konieczne jest poczynienie trzech uwag o charakterze metodologicznym.

- W przypadku podejmowania weryfikacji statystycznej pierwszym problemem jest zawsze informacja, jej zakres i jakość. Badanie ilościowe sektora turystyki, w tym turystyki zagranicznej, wiąże się nie tyle z wykorzystaniem istniejących danych (bo te są w ogóle niezbędne), ile z odpowiednim ich przekształceniem dla potrzeb wyjaśnienia postawionego problemu badawczego. W zastosowanej procedurze wyliczeniowej zachodziła konieczność przyjęcia kilku uproszczeń wynikających z ograniczenia merytorycznego istniejącej informacji.
- Regionalne podejście do zagadnienia powodowało konieczność wykorzystania niektórych miar w skali gospodarki narodowej i potraktowania ich jako punktu wyjścia do rachunków regionalnych. Tego typu podejście nie jest najlepszym rozwiązaniem, ale niejednokrotnie jedynym, jeśli zamiarem autora jest osiągnięcie choćby orientacyjnych, przybliżonych wyników sprawdzających postawioną tezę. Zabieg ten jest stosowany powszechnie na całym świecie i autor niniejszego opracowania traktuje go jako konieczność, a nie najlepsze rozwiązanie.

Biorąc pod uwagę powyższe uproszczenia, które wchodzą do procedury jako założenia badawcze, konieczne jest odpowiednie traktowanie uzyskanych wyników. Nie mogą one być traktowane jako informacja o wysokim stopniu szczególności. W przypadku takich procedur uzyskuje się wyniki posiadające

⁷ C. Cooper, J. Fletcher, A. Fall, D. Gilbert, S. Wanhill, *Tourism, Principles and Practice. Third Edition*, Pearson Education 2005, s. 163.

walor wskazówek o tendencjach, a nie o detalicznych szczegółowych liczbach. Ma to także swój walor poznawczy – informacyjny.

Rys. 1. Efekty wywołane wydatkiem turystycznym

Źródło: C. Ennew, *Understanding the Economic Impact of Tourism*, wystąpienie na Som Nath Chib Memorial Lecture, 14 lutego 2003 r.

3. Opis procedury i wyniki

Podstawowym źródłem danych analizy jest *Bilans przepływów międzygałęziowych w bieżących cenach bazowych w 2005 r.* dla Polski wydany przez Główny Urząd Statystyczny w październiku 2009 roku. Ze względu na niedopasowanie danych na poziomie kraju i regionu administracyjnego, który podlegał badaniu (województwo wielkopolskie), tablica została zagregowana z 55 do 13

sektorów. Rachunek ten umożliwił regionalizację tablicy krajowej na podstawie danych wyrażonych w liczbie zatrudnionych w przeliczeniu na pełne etaty. Wskaźnik wyrażony za pomocą ilorazu udziału zatrudnionych w województwie wielkopolskim w sektorze i w całkowitym zatrudnieniu w regionie i udziału zatrudnionych w Polsce w sektorze i w całkowitym zatrudnieniu w kraju ma następującą postać:

$$LQ_i^W = \frac{E_i^W / E^W}{E_i^P / E^R}$$

gdzie,

E_i^W – zatrudnienie w sektorze i w województwie wielkopolskim,

E^W – całkowite zatrudnienie w województwie wielkopolskim,

E_i^P – zatrudnienie w sektorze i w Polsce,

E^R – całkowite zatrudnienie w Polsce.

Jeżeli wartość wyliczonego współczynnika korygującego jest mniejsza od jedności, to wówczas koryguje się współczynnik materiałochłonności, natomiast w przypadku, gdy osiąga on wartość co najmniej równą 1, wówczas pozostawia się współczynnik na poziomie krajowym, gdyż jego wartość wskazuje na samowystarczalność w regionie. W przypadku regionalizacji na podstawie danych GUS z 2008 roku sektorami samowystarczalnymi w badanym województwie są: rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo, przetwórstwo przemysłowe oraz handel i naprawy (tabela 1).

Tabela 1

Prosty iloraz lokalizacyjny bazujący na zatrudnieniu z 2008 roku dla Wielkopolski

Lp.	Sektor	Wartości ilorazu lokacyjnego	
		Pierwotne	Skorygowane
1	Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo	1,81109	1,00000
2	Górnictwo + wytwarzanie i zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz, wodę	0,61178	0,61178
3	Przetwórstwo przemysłowe	1,28064	1,00000
4	Budownictwo	0,96562	0,96562
5	Handel i naprawy	1,34077	1,00000
6	Hotele i restauracje	0,67337	0,67337
7	Transport, gospodarka magazynowa i łączność	0,74472	0,74472
8	Pośrednictwo finansowe	0,60718	0,60718
9	Obsługa nieruchomości i firm	0,65471	0,65471
10	Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe ubezpieczenie społeczne i zdrowotne	0,77783	0,77783
11	Edukacja	0,90651	0,90651
12	Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	0,75843	0,75843
13	Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała	0,74344	0,74344

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Pracujący w gospodarce narodowej w 2008 r.*, GUS, Warszawa 2009 s. 126–129; *Rocznik statystyczny województwa wielkopolskiego*, Urząd Statystyczny w Poznaniu 2009, wersja cyfrowa.

Zregionalizowana tablica przepływów międzygałęziowych posłużyła następnie do wyliczenia macierzy pełnych nakładów zarówno dla modelu otwartego, jak i zamkniętego. Na ich podstawie zostały wyznaczone mnożniki dochodów gospodarstw domowych. Idea mnożnika tego typu jest prosta – zmiany w popycie finalnym (ΔY) wywołują zmiany w wielkości produkcji (ΔX), które następnie prowadzą do zmian w dochodach gospodarstw domowych. Formuły mnożników I i II typu możemy zapisać następująco:

$$HY_j = \sum_{i=1}^n \frac{x_{n+1,j}}{X_i} A_{ij}$$

$$HY_j^* = \sum_{i=1}^{n+1} \frac{x_{n+1,j}}{X_i} A_{ij}$$

gdzie,

HY_j – mnożnik dochodów gospodarstw domowych I typu,

HY_j^* – mnożnik dochodów gospodarstw domowych II typu,

$x_{n+1,j}$ – dochody gospodarstw domowych uzyskane z sektora j z macierzy transakcji,

X_i – wartość produkcji sektora i ,

A_{ij} – współczynniki kapitałochłonności,

$\frac{x_{n+1,j}}{X_i}$ – współczynniki techniczne z macierzy A dla gospodarstw domowych,

n – liczba sektorów w modelu otwartym,

$n+1$ – numer wiersza sektora gospodarstw domowych.

Jak łatwo zauważyć, analizując dane zawarte w tabeli 1, sektor turystyki reprezentowany jest w strukturze gospodarki bezpośrednio tylko przez sektor hoteli i restauracji (HiR). Takie fragmentaryczne ujęcie turystyki jest jednak niewystarczające. Z rachunków satelitarnych turystyki dla Polski wiadomo, że wydatki turystów zagranicznych mają miejsce w kilku sektorach (tabela 2). Na podstawie danych Instytutu Turystyki wyznaczono następnie dwa wektory określające procentowo strukturę wydatku turysty zagranicznego wynoszącego 1 zł. Pierwszy zawiera strukturę wydatków na produkty charakterystyczne turystyki, z kolei drugi – na produkty charakterystyczne turystyki oraz produkty związane z turystyką. W ten sposób określone zostały dwa przybliżone zakresy oddziaływania turystyki – działalność turystyczna (DT) oraz działalność turystyczna i związana z turystyką (DTiZzT). Zakładając, że przeciętny wydatek zagranicznego turysty zostanie zrealizowany w określonych proporcjach w Wielkopolsce, można wyliczyć krańcowy wpływ wydatku turystycznego na produkty turystyczne w postaci mnożników dochodowych.

Tabela 2

Wydatki pieniężne na spożycie końcowe nierezydentów, wersja netto, ceny nabywcy
bieżące w 2005 roku (tys. PLN)

Produkty charakterystyczne turystyki:		
55.1, 55.2, 55.3, 55.4, 55.5	Usługi hoteli	6 442 549
60.10.1, 60.21, 60.23, 61.10.1, 61.20.1	Transport pasażerski	1 745 686
92.3, 92.5, 92.6, 92.7, 93.04	Usługi kulturalno-rekreacyjne	1 383 312
Turystyczne rodzaje działalności razem		10 013 703
Pozostałe produkty związane z turystyką:		
15, 16	Produkty spożywcze, napoje, wyroby tytoniowe	2 570 610
17.7, 18, 19.3	Odzież i obuwie	681 776
23.2	Paliwa	3 135 192
Działalności związane z turystyką razem		6 387 578
Produkty pozostałe		2 875 161
Ogółem produkty		19 276 442

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rachunek satelitarny turystyki dla Polski 2005*, Instytut Turystyki, Warszawa 2008, s. 56.

W przypadku wyliczonych mnożników dochodów gospodarstw domowych dla województwa wielkopolskiego można zauważyć kilka prawidłowości. Przede wszystkim mnożniki układają się w całej tabeli 3 malejąco (z góry w dół tabeli), za wyjątkiem wpływu pośredniego. Oznacza to, że mnożniki I i II typu są najwyższe dla zakresu hoteli i restauracji. Znajduje to również wyraz we wpływie bezpośrednim oraz indukowanym. Odwrotnie ujawnia się natomiast wpływ pośredni. Dla zakresu najszerszego (łącznie z działalnością związaną z turystyką) mamy do czynienia z wyższą wartością mnożnika niż dla zakresu hoteli i restauracji oraz działalności turystycznej.

Tabela 3

Wartości mnożników dochodów gospodarstw domowych w poszczególnych obszarach działalności turystycznej wyliczone na podstawie danych źródłowych z 2005 roku

Miary Zakres oddziaływania	Mnożnik I typu	Mnożnik II typu	Wpływ bezpośredni	Wpływ pośredni	Wpływ indukowany
HiR	0,34	0,49	0,21	0,13	0,15
DT	0,33	0,43	0,20	0,13	0,10
DTiZzT	0,33	0,43	0,17	0,16	0,10

Źródło: opracowanie własne.

Na koniec warto bardziej szczegółowo zinterpretować poszczególne mnożniki w zależności od zakresu oddziaływania. I tak dla zakresu hoteli i restauracji:

- a) wartość mnożnika dochodów gospodarstw domowych I typu określa, że początkowy wzrost wydatków turystów zagranicznych w sektorze hoteli i restauracji równy 1 zł wywoła reakcję łańcuchową międzysektorowych transakcji w postaci wzrostu dochodów gospodarstw domowych o 34 grosze, które są wynikiem zarówno wpływu bezpośredniego (21 groszy), jak i pośredniego (13 groszy);
- b) natomiast mnożnik dochodów gospodarstw domowych typu II równy 0,49 zł jest wynikiem wpływu bezpośredniego, pośredniego oraz indukowanego wywołanego wzrostem popytu finalnego w omawianym sektorze o 1 zł.

Dla działalności turystycznej:

- a) wartość mnożnika dochodów gospodarstw domowych typu I równa 0,33 jest sumą wpływu bezpośredniego wynoszącego 0,20 oraz pośredniego równego 0,13, czyli na skutek wzrostu wydatków turystów zagranicznych na produkty turystyczne w województwie wielkopolskim o 1 zł dochody gospodarstw domowych w łącznym efekcie wpływu bezpośredniego oraz pośredniego wzrosną o 33 grosze;
- b) dodatkowa wartość dochodu gospodarstw domowych będąca wynikiem wpływu indukowanego została oszacowana poprzez wyliczenie mnoż-

nika dochodów gospodarstw domowych typu II na 10 groszy na każdy wzrost wydatku na produkty turystyczne o 1 zł.

Dla działalności turystycznej i związanej z turystyką:

- a) mnożniki dochodów gospodarstw domowych wykazują, że początkowy wzrost wydatków turystów zagranicznych na produkty charakterystyczne turystyki i te związane z turystyką o 1 zł wywoła bezpośrednio wzrost dochodów gospodarstw domowych o 17 groszy oraz pośrednio o 16 groszy, a także w wyniku wpływu indukowanego o 10 groszy, czyli łączny efekt wspomnianego wydatku wywołany procesami mnożnikowymi wyniesie 43 grosze.

Poprzez połączenie wybranych mnożników oraz danych dotyczących wielkości popytu turystycznego można przedstawić całkowity wpływ turystyki zagranicznej na dochody gospodarstw domowych badanego obszaru. Warto przyjrzeć się więc takiemu przykładowi dla województwa wielkopolskiego. W tabeli 4 przedstawiono wartość dochodów w dolarach amerykańskich dla różnych wielkości turystów zagranicznych oraz różnych wielkości ich wydatków.

Tabela 4

Tabela całkowitego wpływu wydatków turystów zagranicznych na dochody ludności poprzez działalność turystyczną i związaną z turystyką (tys. USD)

Liczba turystów zagranicznych	Wydatki (USD)				
	370	380	390	400	410
230	36593	37582	38571	39560	40549
240	38184	39216	40248	41280	42312
250	39775	40850	41925	43000	44075
260	41366	42484	43602	44720	45838
270	42957	44118	45279	46440	47601

Uwaga: wartość pogrubiona na przekątnej w tabeli 250/390 oznacza najbliższą rzeczywistą wartość.

Źródło: opracowanie własne.

Wartości zawarte w tabeli opisują możliwości całkowitej wartości dochodów gospodarstw domowych będących efektem całkowitych wydatków turystów zagranicznych. W powyższym przypadku zakresy dobrane są w taki sposób, aby jak najbardziej odpowiadały możliwym do spełnienia wartościom liczby turystów zagranicznych odwiedzających województwo wielkopolskie i korzystających z bazy noclegowej turystyki (informacja GUS) oraz przeciętnym wydatkom turystów zagranicznych (dane Instytutu Turystyki). Należy zauważyć, że w 2010 roku przeciętnie turyści zagraniczni wydawali w Polsce 390 USD, a równocześnie Wielkopolskę odwiedziło ok. 250 tys. turystów korzystających z bazy noclegowej. Z danych ujętych w tabeli 4 wynika więc, że w wyniku wydatków badanej frakcji turystów zagranicznych mieszkańcy Wielkopolski uzyskali całkowity dochód w wysokości ok. 42 mln USD.

INTERACTION BETWEEN TOURISM OF FOREIGN AND HOUSEHOLD INCOME IN GRANDPOLAND REGION

Summary

The goals in this paper are to contribute an empirical study of foreign tourism demand impact on household income in Grandpoland region. On the basis of regional input-output table generated by using location quotient technique, the direct, indirect and induced effects on household income were derived.

Translated by Marcin Kruk